

„Még nem vagyunk elegen”

Filip Tamás: *Nulladik nap*

Budapest, 2020, Magyar Napló Kiadó

Valahol megrekedtünk, eltévedtünk abban a vadonban, amit sikerült kiépítenie maga körül az embernek. A civilizáció zsákutcái közt bolyongva keressük a kiutat, a kapaszkodót, és navigációs segítségért kiáltunk, pedig a megoldást nem a GPS-koordinátarendszerben kellene kutatni, még mindig föllelhető az a „hit-remény-szeretet” agyonnyomorított, elközhelyesített hármásában. De az ember által kitermelt életszemlélet – amint azt Kassák száz évvel ezelőtt markánsan megfogalmazta – egyre bonyolultabb, tekervényesebb helyzetet teremt: „mi is az hogy civilizáció / az ember bekeni magát valami zománccal és irtózni / kezd a tetvektől / mi is az hogy családi kapocs / az ember holmi selyemszalaggal meghosszabbítja a köldök- / zsinórját / mi is az hogy istentisztelet / az ember félni kezd hogy ne kelljen félnie” (*A ló meghal, a madarak kirepülnek*).

Ennek a világnak a szövevényei közt próbál utat keresni Filip Tamás is, aki töprengésre készítő címet választott legújabb verseskötetéhez. *Nulladik nap*. A várakozás, az előkészületek pillanata, ami mindent megelőz, s amikor még bármi megtörténhet, mert a jövő sokféle lehetőséget kínál: tervezhetünk, építhetünk, remélhetünk.

Filip Tamás versei az élethez való viszonyról szólnak. A hozzáállásról. Mint a hasonló című amerikai filmben – amelynek az egyik szereplője egyébként egy jogász, miként a kötet szerzője is. A film hőisének 30 nap áll a rendelkezésére, hogy rendezze dolgait. Nekünk csak ez a nulladik nap. Mert ott minden eldől.

A kötet hét ciklusa – ha más-más megközelítésből is – ugyanazt a témát járja

körül. A kötéláncosként viselkedő, egyensúlyt kereső, ugyanakkor elmagányosodó ember helyzetét elemzi, aki nemegyszer saját maga kaszkadóréként lép porondra (Saját kötél). Egy kilúgozott, mesterkelt világ rabjaként robotol a szabadulás legcsekélyebb reménye nélkül: „Fogolykőművesek építenek valamit, / de nem épít velük az Isten” (*Fönről egy drón figyel*).

A madáchi magára hagyatottsággal küzdő ember a nulladik színben őrlődik. De „nem / az születik, amit akartam” – szakad ki a fájó beismerés (*Nem az születik*). A kudarcok, kisiklások nem a véletlen művei, s az egyén sem kizárólagos felelőse és alakítója sorsának. Mert a szakadékok körülötte nem maguktól keletkeznek. Akadnak, akik nagy művészei az árokásásnak, s így válik kiszolgáltatottá, tehetetlenné a fősodortól eltérő hangot megütő alak: „a feketelisták / alján mindig volt annyi hely, / hogy odaírják a nevem” – panasolja a költő (*Előttetek*). A béke megteremtése pedig még akkor sem egyszerű, ha a vesztesé nyilvánított fél fegyverszünetet kér, mert: „A megadás fehér zászlajára háborús / filmet vetítenek a győztesek” (*Nem az születik*).

Nem csoda, hogy megcsömörlött ettől a világtól Filip Tamás – és keserűségének hangot is ad: „És Sartre, ha élne, egy új / Undort írna a régi helyett” (*Fönről egy drón figyel*).

Napjaink emberisége a vízőzön réme és a megváltás reménye között lavíroz. Paradox helyzet: nincsenek Noék – és nincsenek Jónások sem. Csak a költő, aki farkasszemet néz a magába tespedő világgal, hogy kapaszkodót teremthessen: „Én forgácsokból fatörzset / ragasztok, aztán

visszafaragom / árbocá, hogy ha majd egyszer / nagy vihar lesz, legyen mit / magamhoz kötözöm" (*Ha egyszer nagy vihar lesz*).

A feladat: utat találni egymáshoz. Megteremteni a közös nyelvet, „amelyet mindenki ért” (*Hangoskönyv*). Hidat építeni. Ám „A szellemhíd elvész a ködben, / mandarinok és guruk / sétálnak rajta, és nem / érnek át, nincs túlsó oldal, / és nem érnek vissza, mert / innenső oldal sincs már: / talán nem is volt soha” (*Befelé mosolyognak*).

A kötet harmadik ciklusa (Zápor hangjára) a legerősebb emberi kapocs, a szerelem árnyalatait vizsgálja. Tudjuk, a szerelem sem örökéletű. Döccenők, úttévesztések, elágazások, viharok kísérik.

A változás, a kapcsolat leépülésének körülírása teremti meg talán a kötet leglíraibb alkotásait. „A tea elveszti ízét, a kép elhomályosul, / az indiai felsőt nem tudom, kinek adjam, / remélem, nem mostad ki, és őrzí még / illatod búcsúzó molekuláit” – írja keserű rezignációval a szerző, majd így zárja a verset: „Neved még biztonságos jelszavam. / Sokszor kilépek, csak hogy újra leírhasam. / Előre félek attól a naptól, amikor megváltoztatom” (*Romváros*).

A hiány fájdalmát az idő sem képes gyógyítani, s képzeletben képet ölt a szívszorító jelen: „Talán épp teregetsz, bugyi, blúz, / melltartó. Már megjártad a / piacot, a kutyának adtál enni. / Valaki az ajtódon kopog. / Beengeded. És nem én vagyok” (*Május*). A megsebzett szerelem, a csalódás, az elválás az elmúlás kezdete.

A következő szakasz (A leghosszabb óra) versei már a végső pusztulásról, a halálról szólnak. Ezek az írások azonban nem valamiféle szívfacsaró szentimentalizmussal közelítenek a témához, hanem humorba ágyazott ironiával, szürreálisba hajló abszurditással.

A halál mindannyiunké. Azoké is, akik kezében sohasem volt verseskötet, s „Nem tudják, hogy a ló meghal, / és a romlásnak virágai nőttek. / Ám van képük hűségpontokat / gyűjteni, hogy olcsóbban

vehessék / meg a rozsdamentes késeket” (*Haladéktalanul*).

Halálcímekeket gyűjt egybe a *Halálfi* című versben: „A ló meghal. A versenylo is. / Meghal a csinovnyik / és meghal Iván Iljics. / Meghal az ügynök, / Aschenbach Velencében, / Beckett a székesegyházban, / meghal Horváthné és / meghal Marat, / meghal Vergilius, / meghal az atléta és Artemio Cruz. / Ramon Mercader kétszer is meghal. / És amíg olvassuk őket, / meghal a Nap.” Az elmúlás ilyen természetű tömörítése szinte mellbe vágja az olvasót. Lám: életünk a halál körül forog.

Az abszurditás tovább fokozódik az ötödik ciklusban, ahol már a cím is lehetetlen állapotot vázol fel: Félbevágott léggömb. A szövegek pedig szójátékra épülő gondolatfricskák. Jeles klasszikusaink ismert költeményeire való utalásokkal tűzdeli tele Filip Tamás ezeket az írásokat. József Attila többször is felbukkan: „Engem ma leengedtek az őrszobáról, / de előbb jól megszorongattak / a Nietzsche-apám versemért” (*Felmondom*), vagy „A vasalónők kékei, a mosónők / még kékebbek, de a legkékebbek / az Avantgare de l’Estre / nyílként befutó szerelvények.” (*Kék*). A Gare de l’Est viszont már Adyt idézi, miként az alábbi sorokból is visszaköszön mindkét költőóriás: „Anyám hun volt, / apám félig vízigót //...// S mert inkább anyámra / ütöttem, mint apámra, / címnek ezt adtam neki: / Hunn, új agenda” (*Van elég mag*).

Ezt a fajta célzott humort láthatjuk viszont a *Kaleidoszkóp* című versben is, ahol ezúttal filmek címeinek felhasználásával biztosít mosolyra ingerlő rálátást a minket körülvevő világra.

Ez a szavakkal való játék a következő ciklusba (*Nyelvemlék*) is átkíséri az olvasót.

A címadó vers érdekessége egy elsőre bizarr szóhalmaznak tűnő szövegrész („Cogito ergo sum, / Allegro barbaro, Csernobil, / Atomkraft? Nein danke. Szamizdat. / Tacepao. Szálem alejkum. / Mené tekél ufarszin. / À la recherche du temps perdu”), ám ha alaposan átböngésszük, nem csupán művelődéstörténeti érdek-

ségeket fedezünk fel, hanem a múltunkat, ifjúságunkat, valamikori mindennapjainkat.

A szerző egyetlen mondattal ülteti közös asztal mellé az irodalmi aranykor már említett nagyjait (József Attilát, Adyt és Kassákot), amikor megfogalmazza, hogy a költőnek – és a beavatott olvasónak – muszáj tudnia, „mit jelent a dinnyehéj és a nikkél / szamovárvéletlen találkozása a fekete zongorán” (*Aranykor*).

A záróciklus (Haza a fantomvárosba) emelkedettebb hangú versei a hazatalálás, otthonkeresés körül forognak. „Egyszerre két országban élek” – döbben rá a költő arra a kegyetlen állapotra, ami a magyarságot kísérti és sújtja (*Ahogy szét-szórja magát*).

Ez a kettősség mindannyiunk átka, amióta oldott kéveként széthullt nemzetünk. Isten büntetése lenne? „Vert az isten, de nincs látlet. / Üvöltök, fagyott üveget lehelek. / Bár emlékeim a jövőhöz kötnek, / tudom, jó leszek majd földi rögnek” – írja Sziveri Jánosra emlékező versében (*Fosztóképző*). Látlet nincs, csak hiány és fájdalom. A megbékéléshez vezető út egyelőre még homályban. „Az oltárt keressük egyre többen. / Ám ahhoz, hogy megtaláljuk, / még nem vagyunk elegenden” (*Mimikri*).

Filip Tamás azonban nem adja fel, az emlékek romjai között is kutatja a múltat, a szélfúttá gyermekéveket, a Tamási Ároni otthont: „Fölülök az összes villamosra. // És leszálok minden megállóban. / Hátha valahol ott lakom” (*Haza a fantomvárosba*).

Bár a szerzőt az „objektív líra” képviselőjeként tartja számon az irodalmi köztudat, ezek a versek mégis személyesek és mélyen emberiek. A költő szerepeket és szereplőket talál ki, de valójában csak árcként használja őket, még akkor is, ha olykor ellenpontokat képeznek: „A hőseim mind én vagyok, / de ők egymásnak nem ismerősei” – fogalmaz kissé maliciózan *Hangskönyv* című költeményében.

Filip Tamás irányítúként használja a verseket, s – ha rejtve is – visszatér a költészet eredeti szerepéhez: üzenetet közvetít. Mindezt tömjén nélkül, az egyszerűségbe öltöztetve. Végletekig lecsupaszított szavakkal, szikár mondatokkal kísérletezik.

A nulladik nap az utolsó lehetőség. Összenő múlt és jelen ebben a „sűrűvé gyülemlett” világban. Figyelhetjük, hogy ki kit térít meg: az ember a természetet vagy a természet formálja az embert. De mindannyian kamikaze pilóták vagyunk. És az időnk végtelenül rövid.

Oláh András